

Project 2026

Democratisch offensief

Joost Sneller – Tweede Kamerlid D66

25 september 2025

The logo of the Dutch political party D66, consisting of the letters 'D66' in white on a green square background.

D66

Voorwoord

Ik ben ongerust over de ernstige devaluatie van onze democratie.

Nederland kent een sterke democratische traditie. De rechtsstaat is zo vanzelfsprekend als zuurstof. Pas als je probeert twee minuten je adem in te houden, besef je ten volle wat je alle dagen voor lief neemt. Zo is het ook met de vrijheden en rechten die we te danken hebben aan onze democratische rechtsstaat. Ons vertrouwen in een democratische toekomst heeft ervoor gezorgd dat we de kwetsbaarheden in ons systeem niet hebben aangepakt. Maar dat het lange tijd goed is gegaan biedt geen garanties voor de toekomst.

Op verschillende plekken in de wereld zien we hoe conservatieve en illiberale krachten de democratie aanvallen. We zagen hoe de PiS-partij de Poolse rechtsstaat binnen een paar jaar afbrak. We zien hoe Viktor Orbán Hongarije in een electorale autocratie verandert. We zien hoe Donald Trump langs de lijnen van *Project 2025* de aanval heeft geopend op de Amerikaanse liberale democratie. Door het overheidsapparaat te ontmantelen, het kiesstelsel te manipuleren en de verregaande bevoegdheden die het Hooggerechtshof hem toekent, neutraliseert Trump iedere vorm van tegenmacht. In Europa hebben conservatieve en illiberale groepen een plan opgesteld om de Europese instituties van binnenuit uit te halen onder de naam 'The Great Reset'. Zij maken geen geheim van hun doelen en zijn goed georganiseerd.

Ook ontwikkelingen van de afgelopen twee jaar in Nederland maken mij ongerust. Een meerderheid in de Tweede Kamer was bereid asielwetgeving buiten het parlement om in te voeren. Bij de grootste partij in de Tweede Kamer ligt alle zeggenschap bij één oppermachtige leider – een leider die er geen geheim van maakt hoe hij denkt over democratie, journalistiek en rechtspraak.

Nu het kabinet met de PVV gevallen is, is het verleidelijk om opgelucht adem te halen. Maar dat zou precies de verkeerde reactie zijn. Want als andere landen ons één ding leren, is het dat democratie snel breekt en traag heelt. We kunnen niet aan de zijlijn wachten tot het breken in gang wordt gezet. We moeten nú voorzorgsmaatregelen nemen.

Het is tijd voor een democratisch offensief. We versterken de controle en tegenmacht. We beschermen de rechten van burgers. En we beschermen het vrije debat. Met Project 2026 biedt D66 een agenda hervormingen die nodig zijn om onze democratische rechtsstaat te versterken en vernieuwen. Daar moeten we direct mee aan de slag.

Joost Sneller

Tweede Kamerlid D66

Inhoud

1.	We versterken de controle en tegenmacht	3
1.1.	De politiek bemoeit zich niet met het Openbaar Ministerie en de rechtspraak	3
1.2.	Toeziethouders en democratische instituties worden onafhankelijker	4
1.3.	We verankeren democratische normen	5
2.	We beschermen de rechten van burgers	7
2.1.	We maken het mogelijk voor de rechter om te toetsen aan de Grondwet	7
2.2.	We beschermen het recht van belangenorganisaties om te procederen	8
2.3.	Het recht wordt voor iedereen toegankelijk	8
2.4.	De burger beschermd in de Algemene wet bestuursrecht	9
3.	We beschermen het open en vrije debat	10
3.1.	Sterke en onafhankelijke media in ieders belang	10
3.2.	We bestrijden nepnieuws en desinformatie	11
3.3.	We creëren een nieuwe generatie democraten	11
3.4.	We beschermen de mensen die zich inzetten voor de democratische rechtsstaat	12

1. We versterken de controle en tegenmacht

In een gezonde democratie heeft macht altijd tegenmacht nodig. Door de macht te spreiden voorkomen we machtsconcentratie en beschermen we de waarden van de democratische rechtsstaat. Tegenmacht beschermt de rechtsstaat tegen autoritaire politici. En juist daarom zijn controlerende organen vaak het doelwit van autoritaire leiders. Ook in Nederland heeft de regering veel mogelijkheden om zich te bemoeien met de instituten die hen controleren en in toom houden – ook als die bemoeienis politiek gemotiveerd zou zijn, of doelbewust gericht is op verzwakking van democratische waarborgen. We wachten niet tot het misgaat. We versterken de tegenmacht in ons bestel – met een onafhankelijk OM, een onafhankelijke rechterlijke macht, onafhankelijk toezicht en verankerde democratische normen.

1.1. De politiek bemoeit zich niet met het Openbaar Ministerie en de rechtspraak

In een democratische rechtsstaat ligt de beslissing voor strafrechtelijke vervolging bij het Openbaar Ministerie (OM), niet bij de minister. In de praktijk geldt dat ook voor Nederland. Maar volgens de wet is de minister van Justitie en Veiligheid nog altijd bevoegd het OM te bevelen in een bepaalde zaak wel of niet over te gaan tot vervolging. Dat deze kwetsbaarheid vooralsnog niet heeft geleid tot misbruik is geen reden erop te rekenen dat dit nooit zal gebeuren. We moeten niet de vorige slag winnen, maar de volgende.

In de Verenigde Staten gebruikt president Trump strafrechtelijke vervolging als instrument voor wraak op politieke tegenstanders. Zo ontstaat een gevaarlijke werkelijkheid waarin vervolgingen politiek gemotiveerd zijn. Ook het gebruik van de presidentiële bevoegdheid om gratie te verlenen aan Amerikanen die op 6 januari 2021 in een mislukte staatsgreep het Capitool bestormden toont een zorgwekkende politieke bemoeienis met het strafrecht. Na twee jaar met de PVV als grootste fractie in de Tweede Kamer weten we dat ook hier misbruik van bevoegdheden van de uitvoerende macht een reëel gevaar is. Zo pleitte de partij meermaals voor het ontslaan van de Amsterdamse burgemeester, een bevoegdheid die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties formeel in de wet heeft.

We beschermen de onafhankelijkheid van het OM. Nu is de minister bevoegd om het OM een aanwijzing te geven wel of niet te vervolgen in individuele zaken. De potentiële risico's van misbruik van deze bevoegdheid zijn te groot om ongemoeid te laten. Daarom deed D66 het voorstel voor de [Wet verval bijzondere aanwijzingsbevoegdheid openbaar ministerie](#). De wet schrapt de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid van artikel 127 van de Wet op de rechterlijke organisatie. Daarnaast schrappen we de plicht van het College van procureurs-generaal om de minister te informeren over besluiten ten aanzien van individuele vervolgingsbeslissingen bij lopende strafzaken in artikel 128, eerste lid, van de Wet op de rechterlijke organisatie. We

ronden de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer zo spoedig mogelijk na de verkiezingen af.

De rechtspraak krijgt een onafhankelijke begroting. Om politieke druk op de rechtspraak via de financiële weg te voorkomen, koppelen we de begroting van de rechtspraak los van de begroting Justitie en Veiligheid. Middels een wetsvoorstel verankeren we de eigen begroting van de rechtspraak. Hiermee geven we zo snel mogelijk uitvoering aan de [motie-van Nispen](#).

We halen de bevoegdheid tot gratieverlening weg bij de bewindspersoon. In de Verenigde Staten hebben we gezien hoe gratieverlening om politieke motieven werd ingezet richting de Capitoolbestormers. Ook in Nederland is de minister bevoegd gratie te verlenen aan levenslanggestraften. Die bevoegdheid schrappen we, zoals de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) [adviseert](#). In plaats daarvan beslist een onafhankelijke rechter of een gedetineerde in aanmerking komt voor vervroegde invrijheidsstelling. Een wetsvoorstel hiertoe wordt door het volgende kabinet uitgewerkt en ingediend.

De leden van de Raad voor de rechtspraak worden niet langer door de minister benoemd. Ook bij de benoeming van leden van de Raad voor de rechtspraak, een essentiële schakel in de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, geldt een kwetsbaarheid. De voorzitter van de Raad pleit ervoor de rol van de minister daarin zo klein mogelijk te maken, om het risico op politieke bemoeienis weg te nemen. Eerder verzocht een aangenomen [motie](#) van D66 het kabinet al met een wetsvoorstel te komen om dit te realiseren. We maken werk van dit wetsvoorstel en behandelen het nog tijdens de zittingsduur van de nieuwe Tweede Kamer. Ook versterken we de onafhankelijke positie van de Raad voor de rechtspraak door de Raad als Hoog College van Staat te verankeren in de Grondwet.

We halen de beslissing om Kamerleden en bewindspersonen te vervolgen weg bij de Kamer en de regering. De huidige procedures voor de vervolging van ambtsdelicten door Kamerleden en bewindspersonen is neergelegd in artikel 119 van de Grondwet. De beslissing tot vervolging is toebedeeld aan de Tweede Kamer en de regering. Zij kunnen afzonderlijk beslissen wanneer een Kamerlid of bewindspersoon moet worden vervolgd. Deze procedure is verouderd en laat te veel ruimte voor politieke motieven, zoals ook is geoordeeld door [Commissie-Fokkens](#). De beslissing om een Kamerlid of bewindspersoon te vervolgen behoort toe aan een onafhankelijke rechter, die objectief kan beoordelen wanneer er een ambtsdelict is begaan. Daarom prioriteren we het wetsvoorstel om deze procedure te wijzigen.

1.2. Toezichthouders en democratische instituties worden onafhankelijker

We moeten benoemingen bij onafhankelijke instanties beter isoleren tegen politieke motieven vanuit de ministerraad om tegenmacht uit te schakelen. Dat geldt niet alleen voor de rechterlijke macht en het OM. Ook andere instituties spelen een cruciale rol in de tegenmacht.

We versterken de onafhankelijkheid van de Rijksinspecties ten opzichte van de politiek. De controle van toezichthouders is onmisbaar in onze rechtsstaat. Zij dienen als waakhond die de belangen van burgers en consumenten kan beschermen tegen wanbeleid van de overheid. Daarom wringt het dat de politiek invloed kan uitoefenen op toezichthouders. We passen de [consultatieversie](#) van de Wet op de Rijksinspecties aan, zodat inspecties meer autonomie krijgen bij het vaststellen van hun eigen werkprogramma en een eigen begrotingsartikel om de kans op beïnvloeding door de politiek langs die weg te minimaliseren. Ook verplichten we ministers om inspectierapporten aan de Tweede Kamer te sturen.

We bouwen meer *checks-and-balances* in bij benoemingsprocedures voor democratische instituties. Denk hierbij aan de Autoriteit Persoonsgegevens, de Autoriteit Consument en Markt, planbureaus, adviescolleges en zelfstandige bestuursorganen. Daarmee geven we uitvoering aan de [motie](#)-Sneller/Den Boer. Een belangrijk onderdeel van de *checks* is de rol van de Tweede Kamer. Die versterken we om transparantie te vergroten en de kans op politiek gemotiveerde benoemingen te verkleinen. De Tweede Kamer wordt intensiever betrokken bij de benoemingen bij instituties waarvan het belang van onafhankelijkheid groter is en waarvan de betrokkenheid van de Kamer bij het functioneren groter is. Dit brengen we als eerste ten uitvoer bij de positionering en benoemingswijze van de leden van de Nederlandse autoriteit politieke partijen (Napp) uit de Wet op de politieke partijen (Wpp).

1.3. We verankeren democratische normen

Nederland kent een lange traditie van democratie. Heel lang konden we democratische normen verdedigen en afdwingen met het argument “we doen dit nu eenmaal zo”. Nu die normen onder druk staan is het van belang om een aantal principes ook in de wet te verankeren. Zo voorkomen we dat er misbruik van kan worden gemaakt.

We nemen in de Wet op de politieke partijen de verplichting op om intern democratisch ingericht te zijn. Partijen zijn het boegbeeld van de democratie. Daar hoort bij dat zij de democratische principes ook intern uitdragen. Dat betekent dat politieke partijen leden moeten toelaten en deze leden invloed moeten geven op de kieslijst en het programma.

Partijdemocratie is een waarborg tegen autoritaire politici. Het organiseren van inspraak stimuleert daarnaast het publieke debat, waarin partijen een cruciale rol spelen. De minister heeft de Wet op de politieke partijen (Wpp) voorgelegd aan de Tweede Kamer. Daarbij is afgezien van het verplichten van partijdemocratie. We herstellen deze onverstandige keuze.

Met diezelfde wet vernieuwen we het instrumentarium om partijen te verbieden die de democratische grondbeginselen schaden. De democratie moet in staat zijn om zichzelf te verdedigen tegen antidemocratische partijen. Als laatste redmiddel roepen we daarom een verbod op deze partijen in het leven. De Hoge Raad moet daarvoor inschatting maken of politieke partijen daadwerkelijk een bedreiging vormen voor de democratische rechtstaat.

We versterken de macht van het parlement ten opzichte van de regering door de vertrouwensregel te codificeren. Het kabinet handelt op basis van het vertrouwen van een meerderheid van de Tweede Kamer. Wanneer het kabinet of een individueel bewindspersoon het vertrouwen verspeeld heeft, kan de Kamer het vertrouwen opzeggen. Dat dit vervolgens dient te leiden tot het indienen van ontslag berust echter alleen op gebruik. In het geval we te maken krijgen met een minister die bereid is zijn bevoegdheden te misbruiken, is het allesbehalve zeker dat hij de vertrouwensregel ter harte neemt na het opzeggen van vertrouwen. De regel is immers nergens vastgelegd, kan de minister dan zeggen. Het is van groot belang deze kwetsbaarheid weg te nemen. We codificeren de vertrouwensregel door deze op te nemen in de Grondwet.

2. We beschermen de rechten van burgers

Een functionerende rechterlijke macht is essentieel voor de bescherming van burgerlijke rechten en vrijheden in een democratische rechtsstaat. Een rechtspraak die burgers beschermt; die onrechtmatige beslissingen van de machtige overheid kan terugdraaien en die tirannie van de meerderheid kan beteugelen. Het is deze kracht van de rechtspraak die ervoor zorgt dat 75% van de Nederlanders vertrouwen heeft in de Nederlandse rechters. Maar in andere landen zien we hoe snel een sterke rechtspraak achteruit kan gaan. Daarom kiezen we nu voor maatregelen die de onafhankelijkheid van het recht verzekeren. Want anders geldt straks het recht van de sterkste of de machthebber van dat moment.

2.1. We maken het mogelijk voor de rechter om te toetsen aan de Grondwet

De Nederlandse Grondwet omvat de meeste waardevolle en belangrijkste rechten van iedereen in Nederland. Denk aan het recht op gelijke behandeling, het recht om te stemmen of de vrijheid van meningsuiting. Onder de huidige wetgeving is het verboden voor de rechter om te toetsen of wetten in formele zin in strijd zijn met de Grondwet. Die toetsing wordt overgelaten aan de wetgever, maar die heeft het lang niet altijd bij het juiste eind. Denk bijvoorbeeld aan de toeslagenaffaire.

Het is dan ook achterhaald dat de rechter zich niet mag uitlaten over wetten die in strijd zijn met de Grondwet. Een gedachte die onder meer wordt gedeeld door de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak en de Staatscommissie parlementair stelsel ([Commissie-Remkes](#)), die beide pleitten voor opheffing van het toetsingsverbod.

We heffen het toetsingsverbod, dat is vastgelegd in artikel 120 van de Grondwet, middels een grondwetwijziging op. Daarmee maken we het mogelijk voor rechters om wetten (in formele zin) te toetsen aan onze Grondwet. We pleiten daarbij voor een zo breed mogelijke bescherming van onze grondrechten. Het [kabinetsvoorstel](#) om enkel het toetsingsverbod voor klassieke grondrechten op te heffen breiden we uit. Ook aan de sociale grondrechten moet kunnen worden getoetst door de rechter, zoals het recht op onderwijs, huisvesting, werk, bestaanszekerheid en een gezonde leefomgeving. Door het voorstel van het kabinet aan te vullen en de rechter aan alle grondrechten te laten toetsen geven we opvolging aan aanbeveling 5 van het [rapport](#) van de Staatscommissie rechtsstaat. Een apart constitutioneel hof is daar niet voor nodig, burgers kunnen zich bij de ‘gewone’ rechter beroepen op de Grondwet. Na vele jaren voorbereiding die inmiddels achter ons liggen, dienen we in 2026 een voorstel in voor de eerste lezing, zodat de tweede lezing van de grondwetwijziging in 2030 kan worden aangenomen.

2.2. We beschermen het recht van belangenorganisaties om te procederen

Belangenorganisaties zijn essentieel voor het publieke debat. Zij geven een geluid aan de zachte stemmen in onze samenleving die via andere wegen moeilijk gehoord worden. Van de gedupeerden in Groningen tot aan de vrouwen wiens medische gegevens op straat lagen na een hack bij het bevolkingsonderzoek baarmoederhalskanker. Door hun krachten te bundelen kunnen mensen die slachtoffer zijn geworden van onjuist handelen van onze overheid zichzelf beschermen via de rechter.

We tornen niet aan artikel 3:305a van het Burgerlijk Wetboek. In de Tweede Kamer is meermaals opgeroepen de mogelijkheid voor deze organisaties om te procederen, zoals geregeld in dit artikel, in te perken. Dat is onacceptabel. De overheid moet kunnen worden aangesproken als zij haar eigen wettelijke verplichtingen schendt. Het artikel en de representativiteitseisen blijven overeind. Rechtszaken tegen de staat moeten niet onmogelijk worden gemaakt, maar juist worden voorkomen door zorg te dragen om aan de wettelijke verplichtingen, waar zij zelf medeverantwoordelijk voor is, te voldoen.

2.3. Het recht wordt voor iedereen toegankelijk

Iedereen heeft recht op een advocaat. Ongeacht zijn of haar inkomen, verblijfplaats of achtergrond. Door het huidige tekort aan sociaal advocaten kan lang niet iedereen een advocaat vinden, kunnen advocaten niet altijd voldoende tijd en aandacht steken in een zaak of moeten burgers uren reizen om hun recht te halen. Het gevolg is dat burgers die een geschil hebben met de overheid of een andere partij met lege handen staan.

We investeren in overeenstemming met de aanbevelingen structureel €40 miljoen in de sociale advocatuur. De Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN) luidde al eerder de noodklok over het tekort aan sociaal advocaten. En ook Commissie van der Meer II gaf aan dat niet alleen de financiële positie van sociaal advocaten verbeterd moet worden, maar ook andere maatregelen nodig zijn om een ‘sterfhuisconstructie’ te voorkomen en de toekomst van de sociale advocatuur te versterken. We volgen de aanbevelingen van Commissie-van der Meer II volledig op en investeren in de toekomst van de sociale advocatuur.

We verankeren het uitgangspunt dat rechterlijke uitspraken worden gepubliceerd in de wet. Het volgende kabinet stelt hiertoe een Wet publicatie rechterlijke uitspraken op. Het wetsvoorstel zal voorzien in de wettelijke verankering van het uitgangspunt dat rechterlijke uitspraken gepubliceerd worden, tenzij zich bij wet genoemde uitzonderingsgronden voordoen. Enerzijds is er het grote maatschappelijke belang bij meer gepubliceerde uitspraken. Dat is goed voor de transparantie van de rechtspraak en nuttig voor de rechtswetenschap. Anderzijds moeten rechterlijke instanties op een rechtmatige en verantwoorde manier uitvoering kunnen geven aan de wettelijke verplichting tot publiceren. We kijken daarbij nauwlettend naar de uitvoerbaarheid.

2.4. De burger beschermd in de Algemene wet bestuursrecht

We wijzigen de Algemene wet bestuursrecht (Awb) zodat deze weer beter aansluit aan het oorspronkelijke doel: rechtsbescherming voor de burger. Dit doen we door de algemene beginselen van behoorlijk bestuur te codificeren in de Awb. We leggen in hoofdstuk 2 van de Awb het dienstbaarheidsbeginsel vast. Het evenredigheidsbeginsel van artikel 3:4 Awb wordt gewijzigd zodat de rechter ook wetsbepalingen van dwingend recht in formele zin buiten toepassing kan laten wanneer dit leidt tot onevenredige gevolgen, ongeacht de vraag of de onevenredigheid het gevolg is van wel of niet door de wetgever verdisconteerde omstandigheden. Hiermee geven we gevolg aan de aangenomen [motie-Jetten/Marijnissen](#). Om het evenredigheidsbeginsel meer ruimte te geven passen we artikel 6:11 Awb aan zodat er meer wettelijke ruimte is om een termijnoverschrijding verschoonbaar te achten. We zorgen dat de [Wet versterking waarborgfunctie Algemene wet bestuursrecht](#) voortvarend wordt ingediend. Het heeft lang genoeg geduurd.

3. We beschermen het open en vrije debat

Een democratie kan niet zonder een open en vrij debat, gebaseerd op feiten en gevoerd met respect. Dat open en vrije debat staat onder druk van nepnieuws, desinformatie en scherpere tegenstellingen. In landen om ons heen zien we hoe autocratische leiders de vrije pers de mond snoeren en de vrijheid van meningsuiting beperken door demonstraties en vrij onderwijs aan banden te leggen. Op sociale media krijgt opruiende en haatzaaiende content steeds meer ruimte. Dat ondermijnt het vrije debat en beïnvloedt jongeren in het bijzonder.

We moeten deze ruimte opnieuw opeisen en beschermen. Dat is essentieel voor de democratie. We hebben een sterke en onafhankelijk journalistiek nodig als waakhond van de macht. Maar dat is niet voldoende. De onafhankelijke media zijn niet als vroeger de enige poortwachter van feiten. Door de opkomst van sociale media is dit deels in de handen gekomen van private partijen die geen baat hebben bij het bewaken van feiten, maar bij het creëren van zoveel mogelijk ophef. We mogen onze digitale publieke ruimte niet laten kapen en vervuilen door deze bedrijven. Als ze in Europa actief willen zijn, moeten ze zich houden aan regels die een vrij en open debat mogelijk maken.

Het is niet vanzelfsprekend dat democratische normen door iedereen worden onderschreven. Er is een actieve en georganiseerde beweging vanuit (extreem)rechtse en conservatieve hoek die antidemocratisch gedachtegoed verspreidt. Dat gaat vaak gepaard met opvattingen die haaks staan op grondrechten en gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Voornamelijk jongeren zijn vatbaar voor deze ideeën. Als democraten moeten we de democratische normen verdedigen en overbrengen op nieuwe generaties.

3.1. Sterke en onafhankelijke media in ieders belang

Een sterke en onafhankelijke journalistiek is van levensbelang voor een democratie. De media hebben een taak om feit en fictie van elkaar te scheiden en zijn een kritische waakhond van de macht. Vanuit extreemrechtse hoek worden steeds vaker aanvallen gedaan op de traditionele media, waardoor journalisten soms zelfs niet meer veilig zijn om hun werk te doen.

We investeren direct jaarlijks 200 miljoen om de vrije pers te versterken. Deze investering gaat deels naar Persveilig. Deze stichting die journalisten helpt om veilig hun werk te kunnen doen. D66 heeft zich in het verleden ingezet voor de komst van een structurele financiering voor PersVeilig. Een ander deel van de investering gaat naar regionale media, een belangrijke factor in de controle van de lokale politiek. Ook ondersteunen we hiermee diepgravende onderzoeksjournalistiek om de waakhondfunctie van de media te vergroten.

We waarborgen de onafhankelijkheid van het Commissariaat voor de Media. Deze organisatie waakt over een pluriform medialandschap. De leden daarvan worden nu benoemd door de minister van Onderwijs, Cultuur en Media. Dat brengt een risico op politiek gemotiveerde benoemingen met zich mee. Voor deze essentiële rol is dat onwenselijk. Daarom

halen we de benoemingsbevoegdheid weg bij de Minister middels een wijziging van de Mediawet.

3.2. We bestrijden nepnieuws en desinformatie

We investeren in voorlichting over desinformatie, zodat mensen in staat zijn om desinformatie te herkennen en kritisch te bekijken. Als mensen eenmaal geloven in onwaarheden of complottheorieën blijkt dat in de praktijk moeilijk te ontkrachten. Daarom zetten we in op *prebunken*: het proactief weerleggen of anticiperen op mogelijke desinformatie, beschuldigingen, of (tegen)argumenten van misleidende bronnen voordat deze daadwerkelijk worden geuit.

We pleiten op Europees niveau voor het aan banden leggen van verkeerde prikkels in algoritmen en strenge handhaving van de Digital Services Act en de Digital Markets Act. Sociale mediaplatforms hebben een grote rol in de verspreiding van nepnieuws. Veel sociale media platforms maken gebruik van algoritmen die haatdragende of schokkende content sneller verspreiden. Deze genereren immers meer interactie en dus meer geld. Maar ze dragen ook bij aan het vergroten van sociale spanningen. Het gaat dan vooral om het versterken van al bestaande scheidslijnen. Deze algoritmen moeten aan banden worden gelegd.

En niet alleen op hoe berichten worden verspreid, maar ook op wat er verspreid wordt moet strenger worden toegezien. Sinds Trump voor de tweede keer president is in de Verenigde Staten hebben onder andere Elon Musk en Mark Zuckerberg dit moment aangegrepen om hun contentmoderatie verder af te bouwen op de platforms van X en Meta. Daarom is het van extra groot belang dat de Europese Unie sterke eigen regels stelt en handhaaft. De Digital Services Act en de Digital Markets Act zijn hiervoor de belangrijkste instrumenten. Vanuit de VS wordt grote druk uitgeoefend om deze wetgeving af te zwakken of niet te handhaven. Daar moeten we niet aan toegeven.

We laten de journalistieke code opnemen in de Mediawet, zoals staatssecretaris Van Weyenberg voorstelde. Dit werkt het volgende kabinet uit in een wetsvoorstel. D66 wil een sterke en onafhankelijke publieke omroep die de samenleving verbindt en onze democratie weerbaar maakt. Door de journalistieke code wettelijk te verankeren wordt de publieke omroep beter beschermd. Dit maakt het mogelijk om omroepen te verplichten zich aan de code te houden. Het verspreiden van nepnieuws is in strijd met de code. Door wettelijke verankering kunnen sancties opgelegd worden aan omroepen die nepnieuws verspreiden.

3.3. We creëren een nieuwe generatie democraten

Het is niet vanzelfsprekend dat jonge mensen democratische waarden omarmen. Alhoewel de steun voor de democratie bij jongeren nog wijdverspreid is, zien we dat illiberale en autocratische gedachten aan terrein winnen. In tijden van onzekerheid en dreiging kan een

autocratie of ‘sterke man’ opeens een aantrekkelijk alternatief lijken. Generaties na de Tweede Wereldoorlog waren doordrongen van het belang van democratie omdat ze het tegendeel hebben doorleefd of de verhalen over onvrijheid uit eerste hand kenden. Nu zullen we jongeren actief moeten bijbrengen wat de waarde van democratie is. En hoe je op een democratische manier met elkaar het debat aangaat.

De manier waarop dat nu gebeurt is onvoldoende. Democratie-onderwijs richt zich volledig op wat er zich afspeelt in Den Haag. Het is goed dat iedere scholier minstens éénmaal de Tweede Kamer bezoekt, maar daar kan het niet bij blijven. Scholieren die verder weg van Den Haag wonen komen veel minder vaak in aanraking met de praktijk van de democratie. ProDemos, de organisatie die belast is met het onderwijs over democratie en rechtsstaat, heeft alleen een vestiging in Den Haag en ontvangt structureel te weinig financiering om haar taak goed uit te oefenen.

We verhogen in een nieuw kabinet structureel de financiering voor ProDemos op de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dat stelt hen in staat om ook op andere plekken in het land activiteiten op te zetten. Er zijn tal van mensen die hierbij willen ondersteunen. We maken gebruik van bijvoorbeeld oud-rechters en net gepensioneerde academici om gastlessen te geven over de democratische rechtsstaat.

3.4. We beschermen de mensen die zich inzetten voor de democratische rechtsstaat

De vrijheid van meningsuiting is een van de belangrijkste vrijheden voor een democratische rechtsstaat. Het biedt de grondslag voor een marktplaats van nieuwe ideeën en gedachtewisselingen, waardoor we ons continu kunnen ontwikkelen en we niet vastroesten in oude en achterhaalde denkbeelden. Die vrijheid kan én mag niet zomaar ingeperkt worden.

Toch is dit wel het geval als we dag na dag van bedreigingen tegen ministers, Kamerleden, lokale vertegenwoordigers, wetenschappers, journalisten, rechters en advocaten horen. Door bedreigingen durven mensen in het publieke domein niet langer altijd hun mening te verkondigen, omdat zij bang zijn. Bang voor hun eigen veiligheid, bang voor de veiligheid van hun naasten of bang voor de veiligheid van hun medewerkers. En dit is geen ongegronde vrees. Uit recente onderzoeken is gebleken dat het aantal bedreigingen tegen volksvertegenwoordigers, bestuurders, wetenschappers, journalisten, rechters en advocaten toeneemt en dat zij daardoor hun werk niet of minder goed kunnen doen. Het gevolg van deze bedreigingen is dat de fundamenten van onze democratische rechtsstaat onder druk komen te staan.

Niet alleen worden wij beperkt in onze vrijheden, maar die aantasting beperkt ook het functioneren van de democratische rechtsstaat. Want wat is een democratische rechtsstaat zonder volksvertegenwoordigers, ministers, rechters, journalisten en wetenschappers, die hun

werk in vrijheid kunnen doen? Het dreigbeeld van een schreeuwende minderheid die zijn wil oplegt door (te dreigen met) geweld wordt met de dag reëler en daar dient een einde aan te komen. Wat D66 betreft dient hier dan ook assertiever tegen opgetreden te worden dan we nu doen.

Om de veiligheid van de hoeders van onze rechtsstaat beter te beschermen voeren we de maatregelen uit het [manifest tegen agressie en geweld](#), dat we in 2021 met een brede groep politieke en maatschappelijke partijen hebben opgesteld, per direct uit. Hierbij moeten ook werkgevers actiever invulling geven aan de verantwoordelijkheid die zij dragen om werknemers veilig te houden, zoals omschreven in artikel 3 van de Arbeidsomstandighedenwet, o.a. door altijd aangifte te doen en een normherstellende reactie richting de agressor binnen 48 uur. Ook geven we werkgeversorganisaties en veiligheidsrisico's handvatten voor het eisen van civielrechtelijke schadevergoedingen en het opleggen van bestuursrechtelijke escalatiemogelijkheden, zoals ook genoemd in de [motie](#)-Sneller/Mutluer.